

Sygn. akt I CSK 3184/22

POSTANOWIENIE

Dnia 17 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Załucki

w sprawie z powództwa I. F.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 17 listopada 2022 r.,
na skutek skarg kasacyjnych powódki i pozwanej,
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt I ACa 395/21,

- 1. przyjmuje skargę kasacyjną powódki do rozpoznania;**
- 2. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej pozwanego do rozpoznania.**

UZASADNIENIE

W sprawie od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24 listopada 2021 r., którym częściowo zmieniono wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 9 marca 2021 r. wniesiono dwie skargi kasacyjne. Skarga kasacyjna powódki I. F. została przyjęta do rozpoznania, natomiast skarga kasacyjna pozwanego Bank S.A. z siedzibą w W. nie. Uzasadnienie dotyczy tej drugiej skargi kasacyjnej.

Podjmując decyzję o nieprzyjęciu skargi kasacyjnej pozwanego do rozpoznania Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów

prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.).

Pozwany uzasadnia wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania występowaniem szeregu zagadnień prawnych oraz potrzebą dokonania wykładni art. 385¹ § 1 k.c., budzącego rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych w zakresie interpretacji pojęcia „głównych świadczeń stron” w odniesieniu do umowy kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem waluty obcej.

Ponadto skarżący dostrzegł następujące zagadnienia prawne:

a) Czy w świetle zasady pewności prawa, gwarantowanej przez art. 2 Konstytucji RP, dopuszczalna jest ocena naruszenia przez przedsiębiorcę przepisów prawa, przy zawieraniu umowy konsumenckiej, dokonywana z uwzględnieniem wykładni orzeczniczej tychże przepisów, ukształtowanej przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej na wiele lat po zawarciu umowy, czy też ocena ta winna odnosić się do standardów obowiązujących w dacie zawarcia umowy?

b) Czy dla oceny roszczenia konsumenta o zwrot nienależnego świadczenia spełnianego w wykonaniu nieważnej umowy kredytu w świetle art. 5 k.c. z punktu widzenia zgodności z zasadami współżycia społecznego, istotne są wyłącznie okoliczności dotyczące treści i celu nawiązanego stosunku umownego, czy też Sąd winien wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności, dotyczące danego przypadku, w tym zaistniałe już po zawarciu umowy, a także dotyczące osoby konsumenta takie wykonywany przez niego zawód, choćby nie miał on związku z zawartą umową, postawa konsumenta związana zarówno z wykonywaniem umowy, jak i prezentowana w toku procesu oraz wymiar uzyskanych korzyści?

c) Czy uzasadniona jest wykładnia przepisu art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG w zw. z art. 358 § 2 k.c. przy umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, polegająca na przyjęciu, iż uznanie za niedozwolone postanowień umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty CHF,

odsyłających do tabeli kursowej banku skutkuje przyjęciem, że umowę jako niewykonalną należy uznać za nieważną, czy też należy przyjąć, że wobec obowiązywania w chwili orzekania przepisu dyspozytywnego prawa krajowego tj. art. 358 § 2 k.c., umowa kredytu po wyłączeniu stosowania nieuczciwych postanowień umownych odnoszących się do tabeli kursowej banku, może nadal obowiązywać w świetle krajowego porządku prawnego z zastosowaniem miernika waloryzacji w postaci średniego kursu NBP, przy respektowaniu podstawowej zasady związania stron umową w pozostałym zakresie;

d) Czy w ramach oceny zasadności roszczeń kredytobiorcy o zwrot nienależnego świadczenia w postaci uiszczonych na rzecz banku spłat rat kredytowych, dochodzonych na podstawie art. 410 § 2 k.c., należy każdorazowo dokonać, na podstawie art. 411 pkt 2 k.c., oceny czy spełnianie przez niego świadczeń na rzecz banku czyniło zadość zasadom współżycia społecznego jako słuszne, społecznie akceptowane i realizujące zasadę uczciwego postępowania, polegającą na rozliczeniu się z tego, co zostało przysporzone, uwzględniając okoliczności: wcześniejszego postawienia przez kredytodawcę do dyspozycji kredytobiorcy środków kapitału kredytu, które wykorzystał on na sfinansowanie nabycia własności nieruchomości, sposób zachowania się obu stron po uruchomieniu przez bank kredytu oraz cel spełniania świadczeń przez kredytobiorcę tj. spełnianie świadczeń w celu zwrotu środków, które uzyskał wobec uruchomienia przez bank kredytu zgodnie z jego dyspozycją, uwzględniając przy tym fakt, że spełnianie świadczeń przez kredytobiorcę nie doprowadziło nawet do zwrotu bankowi uruchomionego kapitału kredytu, czy też, fakt dokonania przysporzenia przez bank na rzecz kredytobiorcy, dzięki któremu nabył własność nieruchomości, nie posiadając w dacie zawarcia umowy własnych środków, pozostają bez znaczenia dla oceny zasadności roszczenia kredytobiorcy o zwrot nienależnych świadczeń spełnianych w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, a także czy Sąd dokonuje z urzędu oceny, czy spełnianie świadczeń przez kredytobiorców czyniło zadość zasadom współżycia społecznego?

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1

k.p.c.) powinno spełniać wymagania stawiane zagadnieniu prawnemu przedstawianemu Sądowi Najwyższemu przez sąd drugiej instancji w razie powstania poważnych wątpliwości (art. 390 § 1 k.p.c. – zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2014 r., I UK 361/13, z 14 września 2012 r., I UK 218/12), których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z 8 maja 2015 r., III CZP 16/15, z 24 października 2012 r., I PK 129/12). Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu na okolicznościach mieszczących się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń, a jednocześnie być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumpcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu. Skarżący, wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, powinien sformułować to zagadnienie, wskazać na wyłaniające się poważne wątpliwości interpretacyjne, przytoczyć argumenty prowadzące do rozbieżnych ocen i wykazać, że wyjaśnienie przedstawionego zagadnienia będzie miało znaczenie zarówno dla praktyki sądowej, jak i dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej. Chodzi przy tym wyłącznie o poważne wątpliwości, wykraczające poza poziom zwykłych wątpliwości prawnych, które powstają niemal w każdym procesie decyzyjnym (zob. np. postanowienie SN z 26 października 2021 r., I CSK 266/21 oraz z 30 czerwca 2021 r., III CSK 53/21).

Natomiast powołanie się na przesłankę przedsądu przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wskazania przepisu prawa, którego wykładnia budzi wątpliwości, określenia zakresu koniecznej wykładni, wykazania, że wątpliwości interpretacyjne mają poważny charakter i wymagają zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy, a jeżeli podstawą wniosku w tym zakresie jest twierdzenie o występujących w orzecznictwie sądowym rozbieżnościach wynikających z dokonywania przez sądy różnej wykładni przepisu, konieczne jest wskazanie rozbieżnych orzeczeń, dokonanie ich analizy i wykazanie, że rozbieżność wynika z różnej wykładni przepisu (zob. m.in. postanowienia SN z 20 stycznia 2022 r.,

I CSK 790/22; z 30 listopada 2021 r., IV CSK 104/21; z 17 czerwca 2021 r., V CSK 21/21).

Skarżący sformułował kilka szczegółowych zagadnień dotyczących wpływu dotychczasowego sposobu wykonywania zobowiązania na stwierdzenie abuzywności postanowienia umownego oraz chwili, w odniesieniu do której powinno się badać tę abuzywność.

Wskazane kwestie nie stanowią nowych, skomplikowanych problemów o charakterze prawnym. Przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są bowiem: brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami, rażące naruszenie interesów konsumenta. W przepisie tym zatem nie przewidziano uzależnienia orzeczenia w przedmiocie abuzywności od indywidualnych cech konsumenta, takich jak poziom jego wykształcenia lub zakres doświadczenia, z kolei konieczność oceny postanowień umownych na chwilę zawarcia umowy jednoznacznie wynika zarówno z orzecznictwa TSUE, jak i Sądu Najwyższego.

Kolejna grupa zagadnień dotyczy sposobu wyodrębniania z umowy klauzuli abuzywnej oraz możliwości dalszego wykonywania umowy po usunięciu tych klauzul. W szczególności skarżący zastanawia się, czy stwierdzenie nieważności całej umowy może nastąpić bez zgody konsumenta i bez poinformowania go o skutkach upadku umowy jako całości.

Kwestie zostały już wyczerpująco wyjaśnione w orzecznictwie SN i TSUE i obecnie nie wymagają dalszej analizy. Zgodnie ze stanowiskiem judykatury w razie przyjęcia przez sąd, że po usunięciu klauzul uznanych za abuzywne umowa w dalszej części musi pozostać nieważna, przyjęto, że należy dać prymat woli konsumenta, aby nie doprowadzić do jego nieuzasadnionego pokrzywdzenia (zob. m.in. wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, w którym TSUE orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że z jednej strony skutki dla sytuacji konsumenta wynikające z unieważnienia całości umowy, takie jak te, o których mowa w wyroku z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), należy oceniać w świetle okoliczności istniejących lub możliwych

do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, a z drugiej strony, do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie. W późniejszym wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, TSUE podkreślił jednak, że art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty. Pogląd ten TSUE podkreślił ostatnio w wyroku wydanym w połączonych sprawach C-80/21 – C-82/21, wskazując że artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę, czego zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego. Kwestie były również przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego, w tym kwestie te były w ostatnim czasie przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, II CSKP 405/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, uchwała z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22).

W oparciu o przytoczone wyżej orzecznictwo TSUE rysuje się zatem zasada, zgodnie z którą w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej lub jej fragmentu, w sytuacji gdy nie istnieje możliwość dalszego wykonywania umowy, nieważność powinna zostać orzeczona co do zasady. Jedyny wyjątek zachodziłby, gdyby orzeczenie nieważności doprowadziło do pokrzywdzenia samego konsumenta. Sytuacja taka nie zachodzi jednak w niniejszej sprawie, bowiem powódka sama domagała się stwierdzenia nieważności całej umowy.

W końcu skarga nie może zostać przyjęta do rozpoznania także ze względu na potrzebę dokonania wykładni art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ rozstrzygnięcie tego

problemu nie wpłynęłoby na wynik sprawy. Badaniu w świetle art. 385¹ k.c. podlegają bowiem również postanowienia dotyczące świadczeń głównych, jeżeli zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. Klauzula przelicznikowa podlegałaby zatem badaniu z perspektywy abuzywności w obu opisanych przez skarżącego wariantach.

Z tej przyczyny Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi do rozpoznania.

[as]